

**INTEGRACIJA RODNIH ASPEKATA U URBANISTIČKO PLANIRANJE I
PROJEKTOVANJE: STUDIJA SLUČAJA SREMSKA MITROVICA****INTEGRATION OF GENDER ASPECTS INTO URBAN PLANNING AND DESIGN: A
CASE STUDY OF SREMSKA MITROVICA**

Teodora Veselinovski, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – Arhitektura i urbanizam

Kratak sadržaj – U ovom radu opisan je proces istraživanja i analize javnih prostora u Sremskoj Mitrovici sa fokusom na primenu rodno-osetljivog pristupa u urbanističkom planiranju.

Ključne reči: Rodna ravnopravnost, urbana transformacija, urođnjavanje

Abstract – This paper describes the process of researching and analyzing public spaces in Sremska Mitrovica with a focus on applying a gender-sensitive approach to urban planning.

Keywords: Gender equality, urban transformation, gender mainstreaming

1. UVOD

Urbano i prostorno planiranje igraju ključnu ulogu u oblikovanju našeg okruženja, koje zauzvrat utiče na svakodnevne aktivnosti, rad, odmor i mobilnost [1].

Tradicionalni pristupi ovim disciplinama često generalizuju potrebe korisnika, zanemarujući raznolikost potreba marginalizovanih rodničkih grupa. Ovo odražava postojeće nejednakosti, jer rodne predrasude u izgrađenom okruženju direktno doprinose socijalnoj, ekonomskoj i rodnoj diskriminaciji. Strategija urođnjavanja, uvedena 1995. godine kroz Pekinšku deklaraciju, ima za cilj postizanje rodne ravnopravnosti u svim aspektima života, uključujući javne prostore [2].

Ova studija fokusira se na Sremsku Mitrovicu, gde će se putem onlajn ankete identifikovati problematični javni prostori. Na osnovu prikupljenih podataka, istraživanje će analizirati prostorne nedostatke i predložiti preporuke za unapređenje tih područja, s ciljem da ona postanu sigurnija, funkcionalnija i pristupačnija za sve korisnike.

Cilj je da se, na osnovu studije slučaja, identifikuju ključni elementi koji doprinose uspešnoj integraciji rodne perspektive, kao i da se pruže konkretne preporuke za njihovu implementaciju u urbanističkom planiranju.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Milica Vračarić, red. prof.

**2. STRATEGIJA UROĐNJAVANJA U
URBANISTIČKOM PROJEKTOVANJU**

Rodno-odgovorno urbanističko planiranje razvilo se iz šireg pokreta za rodnu ravnopravnost, s posebnim fokusom na javne prostore. Tokom poslednjih decenija, postalo je jasno da tradicionalno urbanističko planiranje često zanemaruje rodne razlike u načinu korišćenja prostora.

Ove razlike su rezultat kulturnih normi, društvenih očekivanja i nejednakog pristupa resursima. U urbanizmu, žene su često marginalizovane kroz istoriju, pri čemu se njihovi specifični problemi, poput sigurnosti, mobilnosti i pristupa sadržajima, retko uzimaju u obzir.

Rodno osvešćena politika podrazumeva sistemsko uvažavanje principa rodne ravnopravnosti [3]. Ova strategija ima za cilj stvaranje inkluzivnih, sigurnih i dostupnih prostora, prepoznajući specifične potrebe i iskustva žena i muškaraca.

Kroz analizu i prilagođavanje dizajna, infrastrukture i usluga, strategija urođnjavanja nastoji da umanji rodne razlike i podstakne socijalnu ravnopravnost u urbanim sredinama. Primena ove strategije uključuje participativno planiranje, rodnu analizu i uvođenje rodno senzitivnih politika i praksi u urbanistički razvoj.

2.1. Identifikacija glavnih izazova i problema u strategiji urođnjavanja

Početna analiza stanja u urbanističkom planiranju iz rodne perspektive naglašava značajne razlike u korišćenju urbanog prostora između žena i muškaraca, koje proizlaze iz njihovih različitih potreba, navika i svakodnevnih aktivnosti. Žene se češće kreću gradom u kontekstu brige o porodici, kupovine i drugih obaveza, što podrazumeva frekventnije i raznovrsnije korišćenje prostora u odnosu na muškarce, koji više koriste javni prostor za rekreativne i poslovne svrhe. Nedovoljno osvetljenje, visoki ivičnjaci i neadekvatno popločanje predstavljaju ozbiljne prepreke u kretanju, posebno za mlade roditelje sa decom, osobe sa invaliditetom, starije građane, kao i one sa specifičnim mobilnim potrebama, poput biciklista i pešaka. Ovi problemi utiču na kvalitet života i bezbednost svih korisnika, stvarajući hitnu potrebu za uvođenjem rodno osetljivih rešenja u urbanističko planiranje.

2.2 Implementacija u urbanističkom planiranju

Primena strategije urođnjavanja u urbanističkom planiranju podrazumeva integraciju rodne perspektive,

kako bi se gradski prostori prilagodili potrebama svih građana. Ključni aspekti ove primene uključuju participativno planiranje, projektovanje sigurnih i pristupačnih javnih prostora, kao i implementaciju rodno senzitivnih politika.

Participativno planiranje omogućava uključivanje žena i drugih rodno marginalizovanih grupa u proces donošenja odluka, čime se osigurava da prostori odgovaraju stvarnim potrebama svih. Cilj ovih aktivnosti je stvaranje inkluzivnih, sigurnih i održivih urbanih sredina, uz aktivniju saradnju lokalne uprave i građanstva.

3. PRIMER USPEŠNE IMPLEMENTACIJE URODNJAVANJA U BEČU

Uvođenje i primena rodne perspektive u urbanističko planiranje u gradu Beču traje duže od trideset godina. Urbanistkinja Eva Kail je 1991. godine organizovala izložbu fotografija „Kome pripada javni prostor – Žene u svakodnevnom životu grada” (eng. *Who Does Public Space Belong to – Women’s Everyday Life in the City*), koja je prikazala kako različiti aspekti urbanog planiranja utiču na svakodnevnicu žena, ističući potrebu za inkluzivnijim pristupom u dizajnu gradova.

Slika 1. Fotografija prikazana na izložbi „Kome pripada javni prostor – Žene u svakodnevnom životu grada”

Godine 1993. raspisan je konkurs za dizajn apartmanskog kompleksa „Žene-Posao-Grad”. Projekat je bio karakterisan ženskom perspektivom na svakom nivou: od prostora za odlaganje kolica na svakom spratu i širokih stepeništa koja podstiču komšijske interakcije, preko fleksibilnih rasporeda stanova i visokokvalitetnih sekundarnih prostorija, do visine zgrade, dovoljno niske da osigura pogled na ulicu [2].

Slika 2. Apartmanski kompleks nastao projektom „Žene-Posao-Grad” [2]

Redizajnirani su i javni parkovi, gde su dodati prostori za devojčice, kako bi se podstaklo njihovo učešće u

aktivnostima. Grad Beč stalno prikuplja podatke o uticaju svojih politika i adaptira ih potrebama zajednice, što ga čini primerom dobre prakse u oblasti rodne ravnopravnosti u urbanim sredinama. Zbog toga je 2008. godine Ujedinjene nacije priznale bečku strategiju urbanog planiranja kao najbolju praksu [3].

4. ANALIZA ASPEKTA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U URBANISTIČKOM PLANIRANJU U SRBIJI

Analiza aspekta rodne ravnopravnosti u urbanističkom planiranju u Srbiji ukazuje na nedostatak inkluzivnog pristupa u dizajnu gradskih prostora, što rezultira različitim potrebama i iskustvima žena i muškaraca. Potrebe žena, uključujući bezbednost, pristupačnost i funkcionalnost javnih prostora, često se ne uzimaju u obzir, što ograničava njihovu slobodu kretanja i učešće u javnom životu. Strateško uvođenje rodne perspektive u urbanističko planiranje u moglo bi značajno poboljšati kvalitet života u gradovima i doprineti većoj rodnoj ravnopravnosti.

5. ISTRAŽIVANJE ASPEKATA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U URBANISTIČKOM PLANIRANJU I PROJEKTOVANJU U SREMSKOJ MITROVICI

Rodno osvešćena politika ima za cilj da svi urbani prostori budu inkluzivni, sigurni i pristupačni za sve korisnike. Međutim, javni prostori u Sremskoj Mitrovici i dalje odražavaju tradicionalne društvene modele koji ne uzimaju u obzir specifične potrebe i bezbednost žena. Da bi se postigla istinska rodna ravnopravnost u urbanističkom planiranju, neophodno je sprovesti sistemske promene u svim sredinama, uključujući i Sremsku Mitrovicu, čime bi se osiguralo da javni prostori budu bolje prilagođeni potrebama svih građana.

5.1. Istorijski i savremeni kontekst aspekta rodne ravnopravnosti u gradskom prostoru Sremske Mitrovice

Sremska Mitrovica, sa bogatom istorijom od rimskog perioda, razvijala se u skladu sa tradicionalnim društvenim normama, koje su ženama često ograničavale pristup javnim prostorima. Iako su žene kroz istoriju izborile pravo na prisustvo u javnim prostorima, oni danas nisu prilagođeni njihovim potrebama. Nedostatak rodno senzitivnog urbanističkog planiranja doveo je do toga da se javni prostori oblikuju iz muške perspektive, čime se nameće prioritet muškaraca u procesu urbanog planiranja, dok su ženske potrebe i iskustva žena često zanemareni ili potpuno isključeni iz procesa urbanog planiranja.

5.2. Empirijsko istraživanje

Konceptualni okvir istraživanja oslanja se na strategiju urođnjavanja, koja se bavi integracijom rodne perspektive u proces urbanog planiranja, sa posebnim naglaskom na javne prostore u Sremskoj Mitrovici.

Glavni ciljevi ovog istraživanja uključuju mapiranje konkretnih lokacija u Sremskoj Mitrovici koje žene, na osnovu sprovedene onlajn ankete, doživljavaju kao nedovoljno bezbedne, kao i predlaganje mera za njihovu unapređenu sigurnost. Na osnovu dobijenih rezultata, identifikovane su najkritičnije lokacije, a za pet najčešće

navođenih javnih prostora predložene su konkretne mere za unapređenje i povećanje njihove bezbednosti i pristupačnosti.

5.2.1 Analiza podataka

U anketi je učestvovalo 153 ispitanica.

Većina ispitanica (61.6%) bile su mlade žene između 18 i 29 godina, što pruža uvid u način na koji različite starosne grupe doživljavaju urbani prostor. Anketa je pokazala da čak 84% ispitanica smatra da javni prostori nisu dovoljno opremljeni, sa najvećim naglaskom na nedostatak osvetljenja, mobilijara i zelenih površina.

Rezultati su takođe ukazali na ključne lokacije koje žene smatraju nebezbednim, poput Spomen-groblja, prostora oko hotela Sirmium, parka iza kafića Čiroki, naselja Jalija i autobuske stanice. Ove lokacije dele zajedničke probleme poput lošeg osvetljenja, nedovoljnog održavanja i osećaja nesigurnosti, što ukazuje na potrebu za intervencijama koje bi unapredile bezbednost i pristup javnim prostorima.

Rezultati ankete su poslužili kao temelj za dalje analize i preporuke mera unapređenja, sa ciljem da se glas žena direktno odrazi u budućim urbanističkim rešenjima grada.

6. PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE ASPEKATA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U JAVNIM PROSTORIMA U SREMSKOJ MITROVICI

U okviru sprovedenog istraživanja realizovana je anketa s ciljem da se identifikuju problematični i prijatni javni prostori u Sremskoj Mitrovici iz ženskog ugla. Prema odgovorima ispitanica, iako je unapređenje bezbednosti prepoznato kao prioritet, nisu zanemareni ni drugi važni aspekti, poput opremljenosti, funkcionalnosti i estetske vrednosti javnih prostora. Na osnovu rezultata ankete, izdvojeno je pet ključnih prostora u kojima su primenjene konkretne mere transformacije.

Spomen-groblje, posvećeno žrtvama Drugog svetskog rata, identifikovano je kao najnebezbednija lokacija po anketama građanki. Kompleks je zapušten – osvetljenje je neadekvatno, mobilijar oštećen, a zelene površine obrasle, što utiče na vidljivost i osećaj sigurnosti. Nedostatak informativnih tabli dodatno umanjuje značaj lokacije.

U okviru transformacije, postavljene su nove informacione table, instalirana rasveta, podrezano šiblje, poboljšana bezbednost sa nadzorom i patrolama, čime je prostor ponovo postao dostupan i siguran za posetioce.

Slika 3. Prikaz transformacije Spomen-groblja

Naselje Jalija, uprkos svojoj povoljnoj lokaciji u blizini gradske plaže i centra Sremske Mitrovice, u anketi se pokazalo kao problematično zbog loše infrastrukture i opšte zapuštenosti. Ispitanice su posebno istakle probleme sa oštećenim putevima, nedostatkom biciklističkih staza i trotoara, kao i slabo osvetljenim ulicama, što otežava svakodnevno kretanje i povećava osećaj nebezbednosti, naročito u večernjim časovima.

U okviru transformacije, prvi korak obuhvata unapređenje infrastrukture kroz popravku puteva i izgradnju novih biciklističkih staza i trotoara, kako bi se omogućilo sigurno i lakše kretanje svih korisnika prostora. Takođe, planirana je instalacija novog osvetljenja i postavljanje putokaza i vidljivih brojeva ulica.

Druga faza transformacije podrazumeva revitalizaciju samog prostora – uklanjanje ili obnova napuštenih i oronulih objekata, kao i uređenje zelenih površina radi poboljšanja preglednosti i osećaja sigurnosti. Ovim merama naselje Jalija postaje bezbedniji, funkcionalniji i prijatniji deo grada.

Slika 3. Prikaz transformacije naselja Jalija

Park iza kafića Čiroki nalazi se u samom centru grada, u neposrednoj blizini reke Save, što ga čini prostorom sa velikim potencijalom. Međutim, i pored atraktivne lokacije, ovaj park je zapostavljen i veoma retko posećen, posebno od strane žena. Glavni razlozi za izbegavanje prostora su loša uređenost, nedostatak osvetljenja i osećaj nesigurnosti koji izazivaju napušteni objekti u okolini i zapuštene zelene površine.

U okviru transformacije, postavljeno je novo osvetljenje, drveće i šiblje je podrezano radi bolje preglednosti, popločanje postojećih staza je obnovljeno i postavljen je novi mobilijar u vidu novih klupa, korpi za otpatke i opreme za dečije igralište.

Slika 4. Prikaz transformacije parka iza kafića Čiroki

Ove intervencije imaju za cilj da transformišu park iza kafića Čiroki u sigurno, prijatno i funkcionalno mesto za okupljanje i boravak građana, čime bi se ovaj zapostavljeni deo grada ponovo vratio u upotrebu kao vitalan deo zajednice.

Prostor ispred hotela Sirmium, smešten u samom centru Sremske Mitrovice, nekada je bio jedna od najznačajnijih gradskih lokacija. Danas je on zapušten i nebezbedan zbog loše infrastrukture, nedostatka osvetljenja, neodržanih zelenih površina i prisustva vandalizma.

Plan transformacije uključuje postavljanje novog osvetljenja, uređenje parkinga i staza, kao i čišćenje i obnovu zelenih površina. Ove mere bi omogućile da prostor ispred hotela Sirmium postane sigurniji, funkcionalniji i prijatniji za građane.

Slika 5. Prikaz transformacije parkinga ispred hotela Sirmium

Autobuska stanica u Sremskoj Mitrovici, smeštena na periferiji grada, direktno je povezana sa glavnim bulevarom, čineći je ključnom tačkom za međugradski i lokalni saobraćaj. Međutim, ispitanice su u anketi često izražavale nezadovoljstvo ovom lokacijom, ističući njenu izolovanost, slabo osvetljenje i neadekvatan mobilijar unutar same stanice.

Plan transformacije uključuje poboljšanje osvetljenja, uređenje prostora i popravku mobilijara kako bi stanica postala sigurnija i funkcionalnija. Ove mere će omogućiti građanima udobnije i bezbednije korišćenje javnog prevoza.

Slika 5. Prikaz transformacije Autobuske stanice

7. ZAKLJUČAK

Integracija rodne perspektive u urbanističko planiranje predstavlja ključan aspekt savremenog pristupa

urbanističkom planiranju i projektovanju. Međutim, na putu do sistemske primene ove strategije postoji veliki broj izazova. Jedan od glavnih izazova je nedostatak svesti i razumevanja važnosti rodne ravnopravnosti među donosiocima odluka. Otpor prema promenama i ukorenjene društvene norme dodatno otežavaju sprovođenje ovih strategija. Pozitivni primeri iz inostranstva, prikazani analizom grada Beča, pokazuju kako primena strategije urođnjavanja može doneti značajne koristi zajednici, uključujući veću sigurnost, bolju mobilnost i sveobuhvatno povećanje kvaliteta života.

Istraživanje sprovedeno u Sremskoj Mitrovici ukazalo je na važnost lokalnog konteksta i participacije građana u definisanju problema i predlaganju rešenja. Ova participacija ne samo da povećava efikasnost sprovedenih mera, već osigurava da prostori budu dizajnirani u skladu sa stvarnim potrebama različitih grupa korisnika.

Predložene transformacije prostora u Sremskoj Mitrovici, date u ovom istraživanju, predstavljaju model kako rodno senzitivno planiranje može unaprediti svakodnevni život ljudi. Ovi predlozi pokazuju da svaki grad, uz pravu strategiju i aktivno uključivanje zajednice, može postati sigurniji, funkcionalniji i pravedniji prostor za sve građane.

8. LITERATURA

- [1] Terraza H., Beatriz Orlando M., Lakovits C., Vanessa Lopes Janik, „Handbook for Gender-Inclusive Urban Planning and Design”, World Bank, Washington, DC, 2020, str. 8
- [2] Reeves D., Parfitt B., Archer C., „Gender and Urban Planning - Issues and Trends”, UN Habitat, <https://www.mysup.org/>, 2012, str. 8-9
- [3] <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/rodno-osvescenje-politika/> (Pristupljeno 15.5.2024)
- [4] Hunt E., „City with a female face: how modern Vienna was shaped by women”, <https://www.theguardian.com/cities/2019/may/14/city-with-a-female-face-how-modern-vienna-was-shaped-by-women>, 2019 (Pristupljeno 17.5.2024)
- [5] Podestà L., „Gender Equality in Urban Planning: A Crucial Factor for Real Inclusive Development”, Malmö University, Malmö, Švedska, 2023, str. 29 (Pristupljeno 19.5.2024)

Kratka biografija:

Teodora Veselinovski rođena je u Sremskoj Mitrovici 1998. god. Diplomski rad na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti Arhitektura i urbanizam odbranila je 2022. godine, a master rad 2024. godine.

kontakt:
teodoraveselinovski@gmail.com